

Primljeno: 17. 11. 2022.

Prihvaćeno za štampu: 1. 12. 2022.

Dr. sc. Hajrudin Hodžić, van. prof.

Univerzitet u Bihaću

Islamski pedagoški fakultet

E-mail: hajrudinhodzic@gmail.com

POZICIJA ARAPSKOG JEZIKA NA GLOBALNOM NIVOU

Sažetak

Arapski jezik je jedan od pet najraširenijih jezika na svijetu, a pojava islama i objava Kur'ana na arapskom jeziku je glavni razlog njegove široke rasprostranjenosti na globalnom nivou.

Arapski jezik je kroz historiju imao veliki utjecaj na sve jezike muslimanskih naroda, a svi sljedbenici islama gaje pozitivne emocije spram jezika na kojem je objavljena posljednja Božija objava, zbog čega ulažu značajan trud da nauče arapski alfabet i pravilno uče Kur'an.

Budućnost arapskog jezika je svijetla iz više razloga. Pored činjenice da je to jezik Kur'ana, za kojeg se Uzvišeni Allah obavezao da će ga čuvati do Dana sudnjega, jedan od razloga svijetle budućnosti arapskog jezika jeste i visoka stopa nataliteta u arapskom svijetu u odnosu na ostale zemlje svijeta, kao i civilizacijske vrijednosti koje krasi narod koji govori ovim jezikom.

Ključne riječi: arapski jezik, globalni jezik, Kur'an, izazovi, budućnost

Uvod

Najveće svjetske nacije su se kroz historiju međusobno borile za dominaciju na polju kulture, jezika ili vjere. Dolazak okupatora ili osvajača na teritoriju neke zemlje ili nacije često je značio i dolazak tri prethodno spomenuta elementa i zbog toga su pojedini jezici doživjeli veću ekspanziju u odnosu na druge.

Intenzivniji susret arapskog jezika s drugim geografski bliskim jezicima desio se prilikom širenja islama na prostore tih zemalja. Tom prilikom su Arapi pristali da terminologija, poput one iz oblasti finansija, uprave, ekonomije i nauke, a koja je bila na tim jezicima i za koju nisu imali adekvatnu zamjenu ostane zastupljena određeni period, sve dok emevijski halifa ‘Abd al-Malik bin Marwān nije arabizirao te oblasti i podigao nivo arapskog jezika na nivo službenog jezika tadašnje muslimanske države, što je bio najveći političko-kulturološki poduhvat u muslimanskoj zajednici nakon sabiranja Kur'ana u jednu zbirku.

Tokom narednog perioda kod Arapa se javljaju tri procesa s ciljem zaštite arapskog jezika i njegovog pozicioniranja na jezičkom, upravnom i naučnom polju:

1. Proces arabiziranja upravnih postupaka i registara, posebno onih vezanih za finansijska pitanja, poput poreza i novčanih davanja, a koji su bili na perzijskom, latinskom ili nekom drugom jeziku je navelo mnoge nearape da uče arapski jezik,
2. Proces normiranja arapskog jezika, jer se za tim ukazala potreba, prvenstveno zbog ispravnog razumijevanja Kur'ana, ali i zbog ulaska u okrilje muslimanske države naroda koji nisu arapskog porijekla,
3. Proces prevođenja s drugih svjetskih jezika, što je arapski jezik podiglo na nivo globalnog jezika, posebno kroz aktivnosti Kuće mudrosti (Bayt al-ḥikma) koja je imala status velikog instituta ili univerziteta specijaliziranog za naučna istraživanja i prevođenje (‘Amāmira 161-165).

U praksi se često putem jezičkog utjecaja želio postići politički utjecaj, koji ima za cilj trajnu vezanost osvojene teritorije za kulturu, jezik ili vjeru osvajača ili kolonijaliste. Kolonijalisti su povlačenjem iz zemalja koje su kolonijalizirali iza sebe ostavljali svoje poslušnike, prikrivene sluge koje su nastavljale širiti ova tri prethodno spomenuta elementa i veoma često u tome uspijevali. Za primjer možemo navesti Arapski Magreb u slučaju francuskog jezika, gdje su nove vlade tih zemalja nakon povlačenja kolonijalista bile veoma jasno opredjeljena da se arapski jezik ponovno pozicionira kao jezik nacije, medija, obrazovanja, odnosno da se pozicionira kao službeni jezik u svim normalnim zemljama svijeta. Međutim, taj cilj nije ostvaren, pa je tako

francuski jezik ostao značajno zastupljen u tim zemljama. Isti je slučaj s engleskim jezikom u Indiji i portugalskim u Južnoj Americi.

Arapski jezik je od pojave islama i objave prvih kur'anskih ajeta bio okvir unutar kojeg se razvijao islam i islamska kultura i civilizacija, a prema kur'anском svjedočenju to će tako ostati dok postoji život na zemaljskoj kugli ('Aḥmad 2014: 2).

Dolaskom islama, arapski jezik zauzima centralnu ulogu na prostoru Arapskog poluotoka, a zatim i na prostoru svih zemalja do kojih je stigla poruka islama, od Atlantskog okeana do krajnjeg jugoistoka Indonezije i Filipina. Svi jezici kojima govore muslimani u svijetu bili su pod utjecajem arapskog jezika, s obzirom na činjenicu da je to jezik posljednje Božije Objave, a taj utjecaj se zadržao i za vrijeme kada je arapski jezik sistematski potiskivan čak i u arapskim zemljama pod utjecajem kolonijalista krajem XIX i početkom XX vijeka. Utjecaj kojeg je arapski jezik imao na jezike ostalih muslimanskih naroda se nije ograničavao samo na preuzimanje arapske leksike, nego su pojedini jezici prihvatili i sam arapski alfabet, poput perzijskog, urdu i starijeg turskog jezika Osmanske Carevine, kao i naše alhamijado književnosti.

Motiv kojim su se rukovodili muslimanski narodi prilikom učenja arapskog jezika ili uvođenja arapske leksike u svoje matične jezike, jeste izučavanje Kur'ana i islama općenito. U tom kontekstu bilježi Al-Ta'ālibi u svom djelu *Fiqh al-luġa* da: مَنْ أَحَبَّ اللَّهَ تَعَالَى أَحَبَّ رَسُولَهُ مُحَمَّدًا صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، وَمَنْ أَحَبَّ الرَّسُولَ الْعَرَبِيَّ أَحَبَّ الْعَرَبَ، وَمَنْ أَحَبَّ الْعَرَبَ أَحَبَّ الْعَرَبِيَّةَ الَّتِي بِهَا نَزَلَ أَفْضَلُ الْكُتُبِ عَلَى أَفْضَلِ الْعَجَمِ وَالْعَرَبِ، وَمَنْ أَحَبَّ الْعَرَبِيَّةَ عُنِيَ بِهَا وَثَابَرَ عَلَيْهَا وَصَرَفَ هِمَّتَهُ إِلَيْهَا - „Ko zavoli Allaha, zavoljet će i Njegovog poslanika Muhammeda, s.a.v.s., a ko zavoli Poslanika, Arapa, zavoljet će i Arape, a ko zavoli Arape zavoljet će i arapski jezik na kojem je objavljena najbolja knjiga na najboljeg čovjeka od svih Arapa i nearapa, a ko zavoli arapski jezik posveti mu se, bude ustrajan i fokusira se na njega“ (Al-Ta'ālibi 2000: 29).

Globalna pozicija arapskog jezika

Pojavom i širenjem islama izvan granica Arapskog poluotoka arapski jezik je postao globalni jezik i kroz historiju ostaje jedan od pet najraširenijih jezika svijeta. Posebnu zaslugu ima zbog činjenice da je

bio jezik – most, kojim je mudrost Istoka i grčka filozofija sačuvana i prenesena novim generacijama u Evropi i ostalim zemljama svijeta.

Značaj uloge koju je na tom planu odigrao arapski jezik nije moguće zanemariti, jer šta bi bilo sa svim dostignućima Grka, zatim starih Egipćana, Perzijanaca, Indijaca i ostalih drevnih civilizacija na polju medicine, filozofije, arhitekture i arheologije, da ih nije Ma'munova *Kuća mudrosti* sačuvala, prevela na arapski jezik, zatim naučno valorizirala, a nakon toga putem naučnih centara u islamskom svijetu (Damasku, Bagdadu, Kairu, Kajrevanu, Fasu i Kordobi) prenijela narednim generacijama i pokoljenjima. Da arapski jezik nije odigrao tu ulogu, kako tvrdi Muḥammad Šawqi 'Amīn, i ljudska civilizacija bi se morala vratiti na početak i od ničega graditi novu civilizaciju, a to bi podrazumijevalo nazadovanje ljudskog roda nekoliko stoljeća. Zbog toga je, tvrdi Šawqi, ljudska civilizacija dužna arapskom jeziku ('Amīn 1974: 61).

Iako je pozicija arapskog jezika na globalnom nivou od pojave islama do danas bila zapažena i neupitna, Ujedinjeni narodi su svojom odlukom iz 18. decembra 1973. godine uvrstili arapski jezik među šest službenih jezika UN-a i time odali priznanje ulozi koju je arapski jezik odigrao na polju čuvanja i širenja svjetske kulture i civilizacije, a time dodatno učvrstili njegovu poziciju na globalnom nivou, pored ostalih službenih jezika UN-a, tj.: francuskog, kineskog, engleskog, ruskog i španskog.

Brojni su lingvisti koji su isticali značaj i ulogu arapskog jezika na svjetskom nivou, a posebno njegov doprinos čuvanju i širenju sveopće ljudske civilizacije. Francuski orijentalista i semitski stručnjak Ernest Renan je istakao da je „arapski jezik naglo nastao kao izuzetno savršen jezik, što je najčudnije što se desilo u historiji čovječanstva, jer nije prošao fazu djetinjstva, niti će dočekati fazu starosti“ ('Aḥmad 2014: 1). Njemački filolog Georg Freytag smatra da je „arapski jezik najbogatiji jezik svijeta“, što potvrđuju brojna istraživanja i navodi.

Izazovi s kojima se susretao arapski jezik kroz historiju

Svaki jezik u svijetu, pa tako i arapski, nije odvojen od naroda koji ga upotrebljava u svom životu, jer predstavlja ključni činilac njihove kulture i identiteta, što podrazumijeva da jača njihovim sveukupnim

jačanjem na svim poljima, ali i nazaduje njihovom dekadencijom, jer napredak, civilizacija i industrija su usko vezani za razvijenost jezika i kulture neke nacije.

Arapski jezik je imao na raspolaganju brojne faktore snage i opstanka, što nije bio slučaj s drugim jezicima. Egzistirao je u kolijevci prvog alfabeta, naslijedio je neke od karakteristika jezika starog Istoka, bio je jezik Arapa prije islama i putem predislamske poezije sačuvan i ojačan, a pojavom islama i objavom Kur'ana, a zatim činjenicom da je bio jezik islamske civilizacije, visoko lansiran među najrasprostranjenije jezike u svijetu, do granice da je ostavio snažan utjecaj na sve jezike kojima govore muslimani u svijetu, a posebno na perzijski, turski i urdu jezik ('Ubaydullāh 2020: 1).

Kroz određene vremenske periode arapski jezik je nailazio na izazove koji su usporili njegov razvoj i izlagali ga borbi za opstanak s lokalnim dijalektima i utjecaju stranih jezika tokom XIX i XX stoljeća, ali i pored toga je opstao i sačuvao svoju snagu, prodornost i utjecaj na nivou arapskog i islamskog svijeta, ali i na globalnom nivou. Za razliku od mnogih drugih jezika, arapski jezik je ostao dosljedan uobičajenim gramatičkim pravilima i jezičkom stilu bez značajnijih oscilacija kroz svoju dugu historiju. Knjige i tekstovi pisani u X stoljeću se značajno ne razlikuju od onih pisanih u XX ili XXI stoljeću, čime se ne mogu pohvaliti ostali svjetski jezici.

Činjenica je da je arapski jezik izvor arapskog jedinstva, oko kojeg se okupljaju svi Arapi u svijetu i iz njega crpe osjećaj ponosa pripadnosti toj naciji, jer je jezik sredstvo sporazumijevanja, sredstvo duhovne povezanosti i zajedničkog osjećaja pripadnosti jednoj naciji. Objavom Kur'ana arapski jezik, među prvim jezicima na svijetu, postaje nadnacionalni, globalni jezik, jer je ujedinio veliku naciju kakvi su Arapi, a zatim i sve ostale narode koji su zbog vjerskih razloga postali emotivno vezani za njega. Oni ga smatraju jezikom koji u sebi nosi određenu dozu svetosti. Iako je jezik s nacionalnim prefiksom ili odrednicom, muslimani posmatraju arapski jezik kao jezik Kur'ana, jezik svih muslimana svijeta, jezik posljednje Božije Objave, kojeg treba izučavati s pažnjom, poštivati njegova slova, uživati u njihovim kaligrafskim rješenjima. Oni ga smatraju svetim jezikom jer putem njega uspostavljaju svoju vezu s Gospodarom prilikom obavljanja vjerskih obreda. Ovaj osjećaj je daleko izraženiji kod muslimana koji

nemaju arapsko porijeklo, jer su kao stranci imali daleko veću želju da nauče arapski jezik, nego ostali narodi neki drugi jezik. U isto vrijeme, žalosno je da pojedini autori, od kojih se očekuje da rade na promociji arapskog jezika, pokušavaju umanjiti njegovu svetost i dovesti u pitanje značaj njegovog poznavanja, o čemu iscrpno govori Ğāsīm (Ğāsīm 2016: 490).

Pored objektivnih uzroka koji su utjecali na poziciju arapskog jezika na nacionalnom i globalnom nivou, pojedini autori ('Amāmira 171-176) spominju konkretne aktivnosti grupa koje su imale za cilj da se arapski jezik oslabi na spomenutim nivoima. Tu, prije svega, spominje kršćanske misionare koji su kroz propagiranje upotrebe lokalnih dijalekata i latinskog umjesto arapskog alfabeta pokušali narušiti arapsku kulturu, vjeru islam i standardni arapski jezik.

Pored spomenutog, sličnu ulogu su imali kolonijalisti koji su putem nametanja vlastitih jezika, prije svega španskog, francuskog, engleskog i italijanskog pokušali i djelimično uspjeli marginalizirati arapski jezik, putem osnivanja privatnih škola širom arapskog svijeta koje rade po uvezenim planovima i programima, a sve s ciljem udaljavanja Arapa od njihovog jezika i općenito identiteta.

Najrasprostranjeniji jezici u svijetu

Kao što je to slučaj s vjerama i nacijama, i svjetske nacije su se međusobno nadmetale za dominaciju u svijetu. Materijalno-tehnički napredak je davao prednost nacijama da budu u boljoj poziciji u odnosu na druge, bilo da se radi o jezičkoj, vjerskoj ili vojnoj dominaciji.

Iščitavajući brojne izvore koji se bave ovom problematikom često se dolazi do kontradiktornih podataka o rangiranju najraširenijih svjetskih jezika, što čitaoca ostavlja u određenoj dozi sumnje i nedoumice. Zanimljivo je da razlike u procjenama broja osoba koje govore nekim jezikom dostiže i do nekoliko desetina miliona! Razlog ove zbunjenosti i nedorečenosti jeste zbog činjenice da se često ne pravi razlika između broja stanovnika kojima je jezik maternji i onih koji to nisu, jer su pojedini jezici, poput engleskog i francuskog veoma rašireni izvan granica matičnih zemalja.

Kolonijalizam je imao jednu od ključnih uloga u širenju evropskih jezika u svijetu, posebno u Africi i jugoistočnoj Aziji, zbog kojih je omjer raširenosti svjetskih jezika znatno promijenjen.

Tako pojedini izvori¹ navode da je najrasprostranjeniji jezik engleski s 1.348 miliona govornika, zatim slijede kineski (1.120 miliona), hindu (600 miliona), španski (543 miliona), standardni arapski (274 miliona), zatim bengalski (268 miliona), francuski (267 miliona), ruski (258 miliona), portugalski (258 miliona) te urdu jezik (230 miliona).

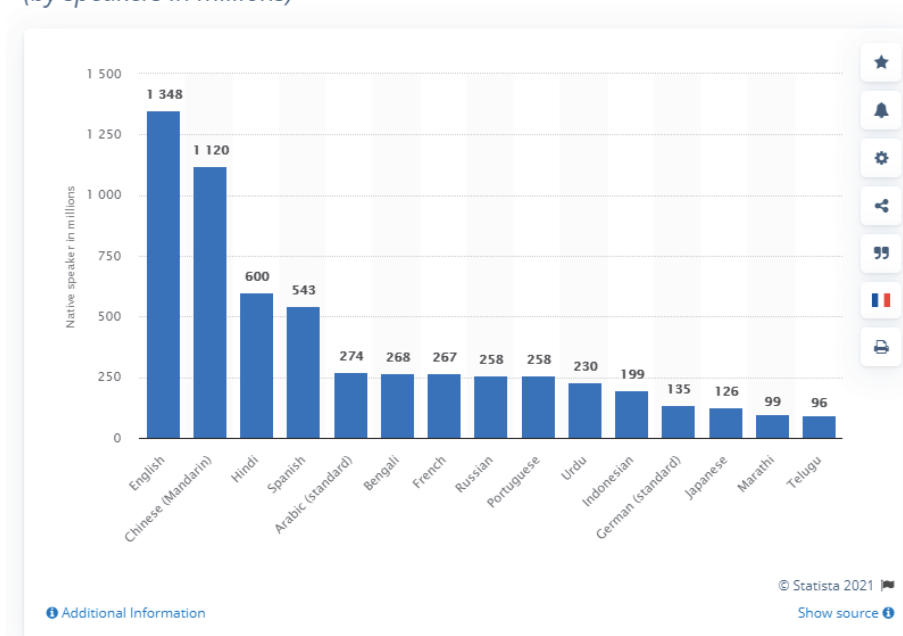
Drugi izvori² ističu da kineskim jezikom govori 1,3 milijarde ljudi, španskim 471 milion, engleskim 370 miliona, hindu jezikom 342, dok standardnim arapskim jezikom, koji se nalazi na petom mjestu, govori 315 miliona. Nakon arapskog na ljestvici su portugalski (232 miliona), bengalski (229 miliona), ruski (154 miliona) zatim japanski (129 miliona). Na navedenom portalu naglašavaju da se radi o brojkama koje se odnose na osobe kojima su navedeni jezici maternji.

¹ <https://www.ethnologue.com/guides/ethnologue200> (pristupljeno: 24. 10. 2021.)

² <https://www.babbel.com/en/magazine/the-10-most-spoken-languages-in-the-world> (pristupljeno: 24. 10. 2021.)

The most spoken languages worldwide in 2021

(by speakers in millions)

(Prema Statisti - njemačkoj specijaliziranoj kompaniji za podatke i statistiku)³

Švedska nacionalna enciklopedija⁴, oslanjajući se na podatke koji su prikupljeni 2007. godine, a zatim provjeravani i osvježavani 2010. godine, a s tim u vezi navodi sljedeće: kineskim (mandarinskim) govori 955 miliona ljudi, španskim 405 miliona, engleskim 360 miliona, hindu jezikom 310, dok standardnim arapskim jezikom, koji se kao i kod prethodnih izvora nalazi na petom mjestu, govori 295 miliona. Nakon arapskog na ljestvici su portugalski (215 miliona), bengalski (205 miliona), ruski (155 miliona), zatim japanski (125 miliona) i pendžabski jezik (102 miliona).

³ <https://www.statista.com/statistics/266808/the-most-spoken-languages-worldwide/> (pristupljeno: 24. 10. 2021.)

⁴ <https://www.ne.se/info/> (pristupljeno: 24. 10. 2021.)

Tabelarni prikaz svjetski najraširenijih jezika⁵:

<i>Br.</i>	<i>Jezik</i>	<i>Broj stanovnika kojima je ovaj jezik maternji</i>	<i>Procenat zastupljenosti ovog jezika na svjetskom nivou</i>	<i>U kojim zemljama se prvenstveno koristi kao službeni jezik</i>
1.	mandarinski	955 miliona	14,4%	Kina, Tajvan, Singapur i Malezija
2.	španski	405 miliona	6,15%	Argentina, Bolivija, Čile, Kolumbija, Kostarika, Kuba, Dominikanska Republika, Ekvador, San Salvador, Gvatemala, Honduras, Meksiko, Nikaragva, Panama, Paragvaj, Peru, Portoriko, Španija, Urugvaj, Venecuela
3.	engleski	360 miliona	5,43%	Velika Britanija, Sjedinjene Američke Države, Kanada, Australija, Irska, Novi Zeland.
4.	hindu ili hindski-	310 miliona	4,70%	Indija, Nepal i Fidži
5.	arapski	295 milona	4,43%	Maroko, Alžir, Tunis, Mauritanija, Libija, Egipat, Sudan, Džibuti, Somalija, Eritreja, Palestina, Sirija, Libanon, Irak, Jordan, Saudijska Arabija, Jemen, Kuvajt, Katar, Ujedinjeni Arapski Emirati, Bahrein, Oman.
6.	portugalski	215 miliona	3,27%	Portugal, Brazil, Angola, Mozambik, San Tomo i Principe, Istočni Timor, Gvineja Bisao.
7.	bengalski	205 miliona	3,11%	Bangladeš, Indija, Zapadni Bengal, Pakistan

⁵ Izvor: Švedska nacionalna enciklopedija - <https://www.ne.se/info/> (pristupljeno: 8. 11. 2022.) Napominjemo da se radi samo o procjenama iz 2007. i 2010. godine, jer se statistika vezana za popis stanovništva i broj stanovnika u velikoj mjeri razlikuje i često ne provodi redovno.

8.	ruski	155 miliona	2,33%	Rusija, Bjelorusija	Ukrajina,
9.	japanski	125 miliona	1,90%	Japan	
10.	pendžabski	102 miliona	1,44%	Indija i Pakistan (Pendžab)	

Kada je u pitanju arapski jezik možemo sa sigurnošću izraziti rezervu prema ovim procjenama. Naime, trenutan broj stanovnika arapskog svijeta (al-waṭan al-‘arabi) zasigurno premašuje 453 miliona stanovnika⁶, što znači da broj stanovništva kojem je arapski maternji jezik prelazi 460 miliona stanovnika, imajući u vidu činjenicu da se izvan arapskog svijeta (ukupno 22 zemlje članice Arapske lige) nalazi nekoliko miliona koji žive širom svijeta, posebno u Evropi i Americi, a gaje snažan osjećaj pripadnosti arapskoj kulturi, jeziku i tradiciji.

Borba za pozicioniranje arapskog jezika u svijetu

Zastupljenost arapskog jezika na internetu ne odražava njegov status na globalnom nivou, jer se nalazi na tek sedmom mjestu po broju korisnika koji koriste arapski jezik prilikom korištenja interneta. Međutim, kako vrijeme odmiče ta pozicija je sve povoljnija i taj broj je sve veći.⁷

U zemljama u kojima živi značajan broj Arapa, kao što su Francuska i zemlje Beneluxa, aktivno se radi na pozicioniranju arapskog jezika u svim društvenim tokovima, jer se prisustvo Arapa u navedenim zemljama, a posebno pojedinim gradovima na jugu Francuske, poput Marseja, gdje se procent Arapa među stanovništvom tih gradova kreće oko 30% od ukupnog broja stanovništva. Tako, recimo, grad Marsej smatraju 49. alžirskom regijom, zbog broja Alžiraca koji u njemu žive. U pojedinim dijelovima toga grada procenat omladinaca, koji vode porijeklo iz Arapskog Magreba, je 1999. bio je oko 40% od ukupnog broja stanovništva pojedinih dijelova toga grada.⁸

Na medijskom planu se postižu značajni iskoraci na polju zastupljenosti programa koji se emituju na arapskom jeziku. Skoro da nema ozbiljne svjetske televizije a da ne emituje cjelodnevni program na arapskom

⁶ Izvor: <https://worldpopulationreview.com/country-rankings/arab-countries> (pristupljeno: 16. 10. 2022.)

⁷ Izvor: www.alrai.com (pristupljeno: 18. 10. 2022.)

⁸ <http://www.societe-de-strategie.asso.fr/pdf/agir28txt4.pdf> (pristupljeno: 13. 11. 2022.)

jeziku. Za primjer možemo uzeti DW, BBC, TV24, RAI, CNN, RT i ostale svjetski renomirane tv-stanice.

Na naučno-istraživačkom planu i na planu visokog obrazovanja skoro da nema ozbiljnog univerziteta svjetskog glasa, a da u sklopu katedri i kurikuluma koje nudi nema katedre za arapski jezik i književnost, a neki od univerziteta gaje tu tradiciju skoro čitavo stoljeće, poput Filološkog fakulteta Univerziteta u Beogradu, gdje je katedra za orijentalistiku osnovana daleke 1926. godine, a njen osnivač je bio bosanskohercegovački filolog, orijentalista i slavist Fehim Bajrektarević.

Na planu dodatne popularizacije i jačanja pozicije arapskog jezika na globalnom nivou ulažu se ogromni naponi da se, pored velikih međunarodnih organizacija, kao što su UN, Unesco, Svjetska zdravstvena organizacija, arapski jezik uvrsti kao jedan od oficijelnih jezika tih svjetskih organizacija, poput Svjetske trgovinske organizacije, itd.

Problemi koji otežavaju ulogu arapskog jezika u odgovoru na savremene izazove

Nakon stagniranja standardnog arapskog jezika i prodora dijalektizama u arapsko društvo, posebno tokom i krajem XIX stoljeća, ljubav Arapa prema svom jeziku, kulturi i identitetu ponovo dobija na značaju pa arapski jezik dobija novi zamah u historiji svoga postojanja. To se posebno javilo povlačenjem kolonijalista iz arapskih zemalja, kada su novoformirane vlade u arapskom svijetu u vrh svojih prioriteta postavile brigu o svom jeziku, kulturi i općenito identitetu.

Shvatajući značaj jezika za sve segmente društva, jedan broj arapskih zemalja osnovao je akademije za izučavanje arapskog jezika. Neke akademije preuzele su na sebe zadatak izrade jednog modernog arapskog rječnika koji bi popunio stoljetni leksikografski vakuum u arapskom jeziku. Najznačajnije od ovih akademija jesu: Akademija za arapski jezik u Kairu, Arapska naučna akademija u Damasku, Iračka naučna akademija u Bagdadu i Koordinacioni biro za arabizaciju pri Arapskoj ligi sa sjedištem u Rabatu, u Maroku (Hodžić 2020: 45-47).

Međutim, sve navedeno i nije na željenom nivou. Naime, *problem nepostojanja zvanične jezičke politike koja daje uputstva i vrši uvid u*

implementiranje obavezujućeg, beživotne aktivnosti jezičkih akademija i društava za zaštitu arapskoga jezika koje su više protokolarne nego funkcionalne prirode već decenijama rezultira pravim jezičkim haosom. S izuzetkom rijetkih svijetlih primjera kakav je Sirija, gdje je s državnog nivoa podstaknuta aktivnost na očuvanju književnoga arapskog jezika u svim sferama javnoga života, arapski svijet, njegove vlade, kraljevi, emiri, potomci slavni arapskih gramatičara i škola koje su bile stoljetni čuvari ovoga jezika danas spavaju dubokim snom. Upotreba narodnoga govora i stranih jezika toliko je uzela maha da je svako onaj ko zna i progovori arapski nalik muzejskom eksponatu. Dijalekti su podstaknuti i ohrabreni i na radiju, televiziji, u obrazovnom sistemu od vrtića do univerziteta. Nepostojanje jasno određene jezičke politike, kao što je to na Zapadu, čini književni arapski jezik stranim, rijetko upotrebljivim, teškim za učenje i shvatanje i stanovništvo ga, jednostavno, ne prihvata i ne koristi (Alispahić 2007: 136-137).

Prema 'Ismā'īlu Al-Qayyamu, arapski jezik se susretao u savremenom dobu s brojnim izazovima, ali su dva izazova dominirala: prvi je dekadencija arapske nacije na svjetskom nivou, dok je druga loša obrazovna politika širom arapskog svijeta, jer se, umjesto nastojanja da arapski jezik obuhvati i odgovori izazovima savremene civilizacije i ide u korak sa savremenim dostignućima u svijetu, u arapski svijet uvoze naučna dostignuća na drugim jezicima, zanemarujući pri tome svoj maternji jezik.

Evidentno je da je savremeni arapski jezik svoj fokus ograničio na društvene i humanističke nauke, dok su oblasti prirodnih i tehničkih nauka oblasti u kojima savremeni arapski jezik nije ostvario značajnije i adekvatne rezultate, jer su visoko obrazovanje i naučnoistraživački rad iz oblasti prirodnih i tehničkih nauka ostali taoci stranih jezika, posebno engleskog, dok je arabizacija tih oblasti ostala ograničena na manji broj arapskih zemalja. Naučno-tehnološka revolucija nije dobila adekvatan odgovor od strane stručnjaka za arapski jezik, možda najviše zbog neusaglašene i neujednačene jezičke politike i terminološke neujednačenosti, što je arapski jezik pretvorilo u jezik društvenih i humanističkih nauka, dok su prirodno-tehničke nauke ostale rezervisane za engleski i druge evropske jezike.

Budućnost arapskog jezika

Bez imalo sumnje, arapski jezik se ubraja u najbogatije jezike svijeta. U pogledu brojnosti i raznovrsnosti leksičke građe, arapski književni jezik se ubraja među najrazvijenije jezike svijeta (Softić 2009: 306).

Arapski jezik postaje sve atraktivniji samim Zapadnjacima. *Mnogo je razloga zbog kojih zapadni svijet želi učiti arapski jezik. Jedan od njih, koji navodi magazin Science, je da će nastupanjem 2050. godine arapski jezik zauzeti treće mjesto na ljestvici svjetskih jezika, poslije kineskoga i indijskog, a prije engleskog i španskog. U prirodi je zapadnog svijeta da se pripremi za taj nadolazeći napredak spomenutih jezika. Stoga i ulažu u programe izučavanja stranih jezika koji će imati vodeću ulogu u budućnosti s ciljem osiguranja adekvatnih sredstava za aktivno učenje i komunikaciju onih koji govore ove jezike. Oni koji počinju učiti arapski jezik na Zapadu nisu samo tradicionalni studenti arapskoga jezika, poput orijentalista, arabista i prevodilaca, nego je to širok dijapazon interesiranja za arapski jezik koji obuhvata sve sfere zapadnog društva* (Alispahić 2007: 129).

Pretpostavke da bi se neki jezik mogao tretirati globalnim ili da može parirati najvećim svjetskim jezicima su:

- a) političko-vojna snaga koja bilo kojem jeziku daje oslonac za opstanak i dominaciju nad bilo kojim drugim jezikom,
- b) ekonomska snaga nacije koja govori tim jezikom, kao pretpostavka utjecaja na druge manje jezike i kulture,
- c) faktor stabilnosti jezika i nepromjenjivost leksike daje bilo kojem jeziku sposobnost da opstane i sačuva kontinuitet u svom razvoju te
- d) usmjerenost jezika na duhovnost, a ne samo na materijalni svijet (Ćasim 2016: 489-490).

Ova četiri faktora značajno utiču na globalni status bilo kojeg svjetskog jezika, jer mu omogućuju osnovnu pretpostavku za opstanak, a zatim i dalji razvoj.

Jezik koji nema svoju državu i državni aparat koji ga čuva, jača, podržava i promovira u svijetu osuđen je na slabljenje i možda nestanak. Također, jezici zemalja koji nisu ekonomski faktor u svijetu nisu primamljivi, niti atraktivni za izučavanje.

Jezici koji ne posjeduju faktor stabilnosti su izloženi čestim promjenama, jer je izučavanje njihove leksike ili književnosti veoma zahtjevno, s obzirom na činjenicu da se za samo tri-četiri vijeka znatno mijenja struktura i leksika tih jezika, što otežava studiozno bavljenje istim. U ovom pogledu arapski jezik se ističe u odnosu na ostale jezike, jer je kur'anska leksika, koja je stara više od 1.400 godina ostala dominantna u svakodnevnom standardnom jeziku, a ni predislamska poezija ne odstupa znatno i nije nedukučiva savremenom arapskom čovjeku, iako je znatno starija od one kur'anske. Neki jezici su u zadnjih nekoliko stoljeća doživjeli ogromne promjene do nivoa da neka književna djela kod pojedinih jezika, poput engleskog i drugih, su doživjela transformaciju zbog koje ih je veoma teško razumjeti, iako su pisana krajem XVI i početkom i sredinom XVII stoljeća, poput Šekspirovih djela.

Ukoliko posmatramo prirodu arapskog jezika i njegove osnovne karakteristike, jasna je njegova podjednaka posvećenost duhovnosti i razumu, što mu omogućava da opstane na globalnom nivou i prati promjene posebno iz domena polja društveno-humanističkih nauka.

Demografska superiornost arapskog svijeta igrat će veoma značajnu ulogu u globalnom pozicioniranju arapskog jezika, jer, primjera radi, stopa nataliteta u arapskom svijetu je znatno veća nego u ostalim zemljama svijeta s tendencijom rasta, što ukazuje da će pozicija i broj stanovništva kojima je arapski maternji jezik biti daleko snažnija i jača.

Ako se ima u vidu činjenica da je procjena da broj osoba kojima je arapski jezik maternji jezik varira između 350 i 450 miliona stanovnika, te da značajan broj stanovnika svijeta govori arapski jezik kao drugi jezik, a da više od milijardu i po muslimana koristi arapski jezik u svojim svakodnevnim vjerskim obredima, onda je globalni položaj arapskog jezika veoma jak i dominantan i da je, pored kineskog i engleskog, jedan od najrasprostranjenijih jezika na svijetu. Ako se svemu ovome pridoda činjenica da je u područjima u kojima gravitira arapski jezik prirodni priraštaj daleko jači nego u ostalim dijelovima svijeta, onda je budućnost arapskog jezika veoma svijetla i obećavajuća.

Tome treba pridodati i vjersku dimenziju, da je Uzvišeni Allah obećao da će bdjeti nad Kur'anom, a to nužno podrazumijeva bdjenje i nad jezikom na kojem je Kur'an objavljen.

Na kraju, španski nobelovac Don Camilo José Cela iz 1989. godine je prognozirao da se četiri svjetska jezika mogu oduprijeti promjenama koje sa sobom nosi vrijeme, a to su: engleski, španski, kineski i arapski jezik, što ukazuje da se spomenuti jezici oslanjaju na faktore raširenosti i lične snage koji će ih sačuvati od različitih izazova i vanjskih utjecaja u budućem periodu.

Zaključna razmatranja

Možemo konstatovati da je arapski jezik jedan od pet najraširenijih jezika na svijetu s tendencijom da tokom narednog vijeka bude jedan od tri najraširenija jezika u svijetu, zbog utjecaja islama u svijetu kao najbrže rastuće religije, zatim mjesta arapskog jezika u srcima muslimana, ali i veoma visoke stope nataliteta u arapskom govornom području.

Budućnost arapskog jezika je zagantovana kur'anskim tekstom, a stotine miliona Arapa u njemu vide svoj ponos i neraskidivi dio svoga identiteta. Tvrdnje pojedinaca da arapski dijalektizam može ugroziti poziciju standardnog arapskog jezika mogu biti osnovane samo ukoliko se muslimani, a posebno Arapi potpuno udalje od svoje vjere i zanemare svoju obavezu čuvanja i njegovanja autentičnog tumačenja Kur'ana.

Širenje arapskog jezika i njegov utjecaj na globalnom nivou uslovljen je s nekoliko faktora koji taj utjecaj mogu ograničiti ili usporiti, a to su vojno-politički, ekonomski i demografski.

Literatura

- 'Aḥmad, Maysā' (2014) „Ālamiyya al-luġa al-‘arabiyya wa dawruhā“, *Maġalla al-‘Arabiyy*, raqm 665.
- ‘Ali Ġāsīm, Ġāsīm (2016) „Ālamiyya al-luġa al-‘arabiyya wa haymanatuhā ‘alā al-luġāt al-‘uḥrā“, *Maġalla al-maḥbar*, raqm 12.
- Alispahić, Zehra (2007) „O mogućem nestanku arapskog jezika“, *Znakovi vremena*, Sarajevo, broj 38.
- ‘Amāmira, Turkiyy Rābiḥ (2001) „Kayfa ‘aṣbahat al-luġa al-‘arabiyya luġa ‘ālamiyya ba‘d zuḥūr al-‘islām bi qalīl“, *Maġalla al-luġa al-‘arabiyya*, Al-Ġazā’ir, Volume 3, raqm 1.

Hodžić, Hajrudin (2020) *Islamska pravna terminologija u okrilju arapskog jezika*, Islamski pedagoški fakultet, Bihać.

Softić, Mejra (2009) „Karakteristike leksikoloških istraživanja kod Arapa – historijska perspektiva i savremeni arapski jezik“, *Zbornik Islamskog pedagoškog fakulteta u Zenici*, br. 7.

‘Ubaydullāh, Muḥammad (2020) „Ālamiyya al-luġa al-‘arabiyya“, *Ṣaḥīfa al-ra’y*.

Al-Ta‘ālibi, ‘Abū-Mansūr (2000) *Fiqh al-luġa wa sirr al-‘arabiyya*, Al-Maktaba al-‘aṣriyya, taḥqīq Yāsīn al-‘Ayyūbiyy.

‘Amīn, Muḥammad Ṣawqī (1974) *Al-Luġa al-‘arabiyya – makānatuhā al-qawmiyya wa al-‘ālamīyya fī al-qadīm wa al-ḥadīth*, *Maġalla Maġma al-luġa al-‘arabiyya*, Raqm 34.

Web-stranice:

<https://www.ethnologue.com/guides/ethnologue200> (pristupljeno 24. 10. 2021.)

<https://www.statista.com/statistics/266808/the-most-spoken-languages-worldwide/> (pristupljeno 24. 10. 2021.)

<https://www.babbel.com/en/magazine/the-10-most-spoken-languages-in-the-world> (pristupljeno 24. 10. 2021.)

<https://www.ne.se/info/> (pristupljeno 24. 10. 2021.)

<https://worldpopulationreview.com/country-rankings/arab-countries> (pristupljeno 16. 10. 2022.)

THE POSITION OF THE ARABIC AT THE GLOBAL LEVEL

Abstract

The Arabic language is one of the five most widely spoken languages in the world, and the appearance of Islam and the announcement of the Qur'an in Arabic is the main reason for its wide distribution at the global level.

Throughout history, the Arabic language has had a great influence on all the languages of the Muslim nations, and all Muslims have positive emotions towards the language in which God's last announcement was published, which is why they make a significant effort to learn the Arabic alphabet and learn the Qur'an properly.

The future of the Arabic language is bright for several reasons. In addition to the fact that it is the language of the Qur'an, which Allah Almighty has pledged to preserve until the Yawm ad-Din (Day of Judgment), one of the reasons for the bright future of the Arabic language is the high birth rate in the Arab world compared to other countries of the world, as well as the values of civilization that adorn the people who speak this language.

Keywords: *Arabic, global language, Quran, challenges, future*

مكانة اللغة العربية على المستوى العالمي

ملخص

اللغة العربية هي واحدة من أكثر خمس لغات انتشاراً في العالم. إن ظهور الإسلام ونزول القرآن باللغة العربية هو السبب الرئيسي لانتشارها على نطاق واسع على المستوى العالمي.

على مر التاريخ، كان للغة العربية تأثير كبير على جميع لغات الدول الإسلامية، ويُكن جميع أتباع الإسلام مشاعر إيجابية تجاه اللغة التي نزل بها آخر وحي الله، ولهذا السبب فإنهم يبذلون جهوداً كبيرة في سبيل تعلم الأبجدية العربية وقراءة القرآن الكريم بشكل صحيح.

مستقبل اللغة العربية يبدو مشرقاً لأسباب عدة، فبالإضافة إلى أنها لغة القرآن الكريم، الذي تعهد الله سبحانه وتعالى بحفظه إلى يوم الدين، فإن ارتفاع معدل المواليد في الوطن العربي مقارنة بغيرها من دول العالم يُعد من دواعي الاستبشار بمستقبل مشرق للغة العربية، إضافة إلى القيم الحضارية التي تزين الناس الذين يتحدثون بهذه اللغة.

الكلمات المفتاحية: اللغة العربية، اللغة العالمية، القرآن، التحديات، المستقبل.